Stadskerk Nijmegen (OCP), 6 maart 2022, Eerste zondag Veertigdagentijd,
voorganger: Jan van Hooydonk, lekendominicaan

[1e lezing: Deuteronomium 5,6-21] (Nieuwe Bijbelvertaling)
6 'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd. 7 Vereer naast mij geen andere goden. 8 Maak geen godenbeelden, geen enkele afbeelding van iets dat in de hemel hier boven is of van iets beneden op de aarde of in het water onder de aarde. 9 Kniel voor zulke beelden niet neer, vereer ze niet, want ik, de HEER, uw God, duld geen andere goden naast mij. Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; 10 maar als ze mij liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht.
11 Misbruik de naam van de HEER, uw God, niet, want wie zijn naam misbruikt laat hij niet vrijuit gaan.
12 Neem de sabbat in acht, zoals de HEER, uw God, u heeft geboden; het is een heilige dag.
13 Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, 14 maar de zevende dag is een rustdag, die gewijd is aan de HEER, uw God; dan mag u niet werken. Dat geldt voor u, voor uw zonen en dochters, voor uw slaven en slavinnen, voor uw runderen, uw ezels en al uw andere dieren, en ook voor vreemdelingen die bij u in de stad wonen; want uw slaaf en slavin moeten evengoed rusten als u. 15 Bedenk dat u zelf slaaf was in Egypte totdat de HEER, uw God, u met sterke hand en opgeheven arm bevrijdde. Daarom heeft hij u opgedragen de sabbat te houden.
16 Toon eerbied voor uw vader en uw moeder, zoals de HEER, uw God, u heeft geboden. Dan wordt u gezegend met een lang leven en met voorspoed in het land dat de HEER, uw God, u geven zal.
17 Pleeg geen moord.
18 Pleeg geen overspel.
19 Steel niet.
20 Leg over een ander geen vals getuigenis af.
21 Zet uw zinnen niet op de vrouw van een ander, en laat evenmin uw oog vallen op zijn huis, of op zijn akker, zijn slaaf, zijn slavin, zijn rund of zijn ezel, of wat hem ook maar toebehoort.'

[Evangelie: Lukas 4, 1-13] (Nieuwe Bijbelvertaling)
1-2 Vervuld van de heilige Geest trok Jezus weg van de Jordaan, en geleid door de Geest zwierf hij veertig dagen rond in de woestijn, waar hij door de duivel op de proef werd gesteld. Al die tijd at hij niets, en toen de veertig dagen verstreken waren, had hij grote honger. 3 De duivel zei tegen hem: 'Als u de Zoon van God bent, beveel die steen dan in een brood te veranderen.' 4 Maar Jezus antwoordde: 'Er staat geschreven: "De mens leeft niet van brood alleen."' 5 Toen bracht de duivel hem naar een hooggelegen plaats en liet hem in een en hetzelfde ogenblik alle koninkrijken van de wereld zien. 6 De duivel zei tegen hem: 'Ik geef u de macht over dat alles en ook de roem die ermee gepaard gaat, want ik kan daarover beschikken en ik geef het aan wie ik wil; 7 als u in aanbidding voor mij neervalt, zal dat

allemaal van u zijn.’ 8 Maar Jezus antwoordde: ‘Er staat geschreven: “Aanbid de Heer, uw God, vereer alleen hem.”’ 9 De duivel bracht Jezus naar Jeruzalem en zette hem op het hoogste punt van de tempel, en hij zei tegen hem: ‘Als u de Zoon van God bent, spring dan naar beneden. 10 Want er staat geschreven: “Zijn engelen zal hij opdracht geven om over u te waken.” 11 En ook: “Op hun handen zullen zij u dragen, zodat u uw voet niet zult stoten aan een steen.”’ 12 Maar Jezus antwoordde: ‘Er is gezegd: “Stel de Heer, uw God, niet op de proef.”’ 13 Toen de duivel Jezus aan al deze beproevingen had onderworpen, ging hij voor een tijd bij hem vandaan.

[overweging:]
Zusters en broeders,
Veertig jaar lang zwierf het joodse volk na zijn bevrijding uit Egypte door de woestijn. Vandaag, op de eerste zondag van de Veertigdagentijd, horen we hoe hun leider Mozes hen op de drempel van het Beloofde Land voor de laatste maal toespreekt. Het refrein van Mozes’ afscheidstoespraak, het refrein van het bijbelboek Deuteronomium, laat zich samenvatten als: ‘Nooit meer Egypte! Nooit meer slavernij!’
“Luister, Israël, naar de wetten en regels die ik u vandaag bekend maak”, zo vangt Mozes zijn toespraak tot het volk aan. En hij herhaalt dan de Tien Woorden die de Eeuwige eerder, op de berg Sinai, aan hem heeft geopenbaard. Die Tien Woorden zijn om zo te zeggen de grondwet van het Beloofde Land, de grondwet voor goed leven en samenleven van mensen met God en van mensen met elkaar.
‘Nooit meer Egypte, nooit meer slavernij!’ Bezield door dat geloofsideaal houdt Mozes het volk in zijn afscheidsrede opnieuw de Tien Woorden voor. Dat doet hij niet zonder bedoeling. Door het citeren van de Tien Woorden confronteert hij hen met de vraag: Wat hebben jullie tot nu toe van de Tien Woorden gemaakt? En wat gaan jullie daar straks in het Beloofde Land van maken?

En wij, wat maken wij van die Tien Woorden in ons leven en samenleven?
“Ik ben de Eeuwige, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij heeft bevrijd. Vereer naast mij geen andere goden”, zo luidt het eerste gebod. Een God die Bevrijder is, die God is echt wat anders dan de goden van geld, winst, eigenbelang en consumptie die in onze economie centraal staan. Wat anders ook dan de god van de natie – de god van Rusland, de god van Nederland – de god van ‘eigen volk eerst’ die aanbeden wordt door politici in binnen- en buitenland. En door hun kiezers.
“Misbruik de naam van de Eeuwige, uw God, niet”, zo luidt het volgende gebod. Wie de term ‘onze joods-christelijke beschaving’ in de mond neemt, maar daarmee bedoelt dat mensen van een andere religie in ons land niet thuishoren, zo iemand lijkt me de naam van de Eeuwige toch echt te misbruiken.
“Neem de sabbat in acht”, zo luidt het daarna. En opnieuw is de vraag: doen we dat? De zondagse drukte in onze winkelstraten – zeker ‘nu het weer kan’- suggereert anders.
“Toon eerbied voor uw vader en moeder. Pleeg geen moord. Pleeg geen overspel. Steel niet.

Leg over een ander geen vals getuigenis af." Dat zijn concrete geboden voor de omgang van mensen met elkaar, en zo zou het er ook tussen volkeren aan toe moeten gaan: geen moordende oorlog, geen leugens. Maar de werkelijkheid is anders. En wij persoonlijk, volgen wij deze geboden wel? Eren we de wijsheid van elke generatie, de wijsheid van ouderen én wat mij betreft ook de wijsheid van jongeren? Houden we onze handen thuis, buiten we anderen – dichtbij of veraf – niet uit? Zijn we betrouwbaar als partners in de liefde en in onze vriendschappen? Behoeden we de integriteit en goede naam van anderen? Confronterende vragen…

Het volk Israël verbleef veertig jaar in de woestijn voordat het, door de Jordaan heen, het Beloofde Land introk. Zo ook verbleef Jezus veertig dagen in de woestijn, zo horen we vandaag in het evangelie, nadat hij in diezelfde Jordaan gedoopt was. Tijdens die doop had een stem uit de hemel geklonken: "Jij bent mijn geliefde zoon, in jou vind Ik vreugde." Maar voor Jezus, in het Tweede Testament, geldt hetzelfde als voor het volk Israël, in het Eerste Testament: waar roeping is – roeping om volk van God te zijn, een licht voor de wereld, roeping om zoon, kind van God te zijn – is ook beproeving. 'Breng ons niet in beproeving', zo bidden we in het Onze Vader. We hoeven de beproeving dus niet te zoeken, maar soms overkomt een beproeving ons wél. Hoe reageer je daar dan op?

Het evangelie vertelt dat Jezus door de duivel driemaal op de proef gesteld wordt om te zien wat diens identiteit als zoon van God inhoudt en of diens zoonschap wel standhoudt als het er werkelijk op aan komt.
Om te beginnen daagt de duivel – de tweedrachtzaaier – Jezus uit op economisch vlak: "Indien jij zoon van God bent, zeg dan tegen die steen dat hij brood wordt." Jezus, zoon van de Thora, dient de duivel van repliek met een uitspraak uit het boek Deuteronomium: "De mens leeft niet van brood alleen." (Het volledige vers in Deuteronomium luidt: 'De mens leeft niet van brood alleen, maar van alles wat komt uit de mond van God.') Jezus weigert om ten eigen bate, zonder goddelijke opdracht, van stenen brood te maken. Later in het evangelie, in het verhaal over de wonderbare broodvermenigvuldiging, horen we dat er genoeg brood is voor iedereen wanneer we als mensen met elkaar delen wat voorhanden is. Jezus' eerste beproeving gaat dus over de vraag: waarvan leef je? Dat is ook een vraag aan ons: Waarvan leef ik? Waarvan leven wij? Van de greep en de roof of van de geef?

De tweede test die Jezus moet doorstaan, betreft het terrein van de macht, van de politiek. Alle koninkrijken ter wereld zullen Jezus toevallen, zegt de duivel, mits hij bereid is om zich voor hem, de duivel, neer te werpen. Opnieuw reageert Jezus met een citaat uit Deuteronomium: "Geschreven staat: 'Voor de Eeuwige, uw God, zult gij u nederwerpen, voor hem alleen." Deze repliek brengt ons het eerste van de Tien Woorden in herinnering: "Ik ben de Eeuwige, uw Bevrijder. Naast mij geen andere goden!"
De vraag die bij de tweede beproeving aan ons gesteld wordt, is: wie willen wij dienen? En waarop is onze politiek gericht? Op ons eigen belang en ons eigen ego of op het belang van

onze naasten en van de gemeenschap?

De laatste beproeving is religieus van aard. “Werp je van het tempeldak naar beneden”, zegt de duivel, tot Jezus. “Dat kun je zonder gevaar doen, want de engelen zullen jou wel opvangen.” Bedrijft de evangelist hier ironie? Hij laat de duivel hier met kennelijk genoegen Psalm 91 citeren. Pas dus op: in de tempel, in de kerk, klinken soms vrome woorden die in feite van de duivel afkomstig zijn…
Jezus’ repliek luidt hier: “Gij zult de Eeuwige, uw God, niet tarten.” Het godsbeeld van de duivel is niet het zijne. Je kunt en mag God niet voor je kar spannen.
De derde en laatste test confronteert ons dus met de vraag: op wie vertrouwen we eigenlijk als we zeggen in God te geloven?

Zusters en broeders, het evangelie van vandaag en heel de Schrift leert ons: de Eeuwige is geen verlengstuk van onszelf, maar altijd weer groter en anders dan wijzelf zijn. Wanneer wij geloven dat de Eeuwige onze bevrijder is, houdt dat daarom óók in dat we geloven dat de Eeuwige ons bevrijdt van onszelf. God zij dank! Want alleen zó – als we van onszelf bevrijd worden – kan het voor ons geschieden: “Nooit meer Egypte! Nooit meer slavernij’.

Jan van Hooydonk, jan.van.hooydonk@chello.nl